

ANKA LÁSZLÓ

„BORZASZTÓ MUNKÁBAN VAGYOK.” APPONYI ALBERT AZ 1905-ÖS VÁLASZTÁSI KAMPÁNYBAN

BELPOLITIKAI KONTEXTUS

Bánffy Dezső báró, Széll Kálmán és Khuen-Héderváry Károly gróf miniszterelnöksége idején, a századforduló éveiben vált gyakorlattá a hatvanhetes kormánnyal szemben az, hogy a negyvennyolcas ellenzék, amely a korabeli választójogi szabályozás miatt képtelen volt országgyűlési választások folyamán megszerezni a képviselőházi többséget, obstrukcióval bénította meg a parlament törvényalkotói munkáját. Az aktuálisan szükséges törvények (például a költségvetés) elfogadásának elmaradása miatt, mert a korábbi törvények hatálya lejárt, úgynevezett *ex lex* állapot keletkezett, melybe az éppen regnáló kormányfő belebukott, mert a rendelkezésére álló képviselőházi többség ellenére sem volt képes akaratát érvényre juttatni az országgyűlésben. A bukott kormányelnököt váltó új miniszterelnököktől várták, hogy erre a problémára megtalálják az orvosságot. A több frakcióból álló negyvennyolcas ellenzék – illetve néhány katolikus néppárti hatvanhetes ellenzéki – soraiban annyira hatékony kormánybuktató fegyverré vált az obstrukció, hogy az 1867-es kiegyezés értelmében tíz esztendőnként elfogadásra kerülő törvények egy részének elfogadása évekig váratott magára. Ez elsősorban a Monarchia közös hadseregének fejlesztésére, létszámnövelésére volt döntő hatással.

A hatvanhetes kiegyezés feltételrendszeréhez ragaszkodó Ferenc József császár és király, valamint a képviselőházban a többséggel rendelkező, de azt érvényesíteni nem tudó és megalázó helyzetbe kerülő Szabadelvű Párt 1903 őszén Tisza István grófot állította a kabinet élére, hogy az országgyűlést visszaterelje a normális törvényalkotási munka mezejére. Tisza kinevezése azt jelentette, hogy a korábbi (Széll- és Khuen-Héderváry-féle) megegyezési kísérletek után, most az erős kéz politikája kap lehetőséget a törvényhozásban az obstrukció felszámolására.

Tisza István hosszas és eredménytelen tárgyalások, taktikázások után valóban erős kézzel – törvénytelen módon – akarta 1904 őszén megoldani a helyzetet. November 18-án házszabályellenesen zajlott le az úgynevezett zsebkendőszavazás, mellyel a szabadelvű többség határozati formában új házszabályt fogadott el. Ennek törvénytelen keresztülvitele megindította a kormánypárt bomlását és az ellenzéki frakciók összefogásának folyamatát. December 13-án pedig megtörtént az ellenzéki

képviselők bútorrombolása a képviselőházi ülésteremben, hogy így tiltakozzanak a törvénytelenül elfogadott házszabályok ellen. Ezután Tisza kieszközölte az uralkodónál, hogy oszlassa fel a képviselőházat és új választásokat írjon ki.

A dualizmus korát a hatvanhetes-negyvennyolcas szembenállás jellemezte. Az ellenzéki obstrukció miatt a helyzet oda vezetett, hogy 1904 végén már csak törvénytelen módon lehetett annak véget vetni, hogy a kisebbség megakadályozza a többséget a törvényalkotó munkában. Ezzel tulajdonképpen maga az ellenzék állította elő az *ex lex* helyzetet. Tisza pedig egy új választás megtartásában látta erre a megoldást, bízván abban, hogy a választópolgárok elutasítják az ellenzék magatartását és a Szabadelvű Pártnak szavaznak ismét bizalmat. Mint tudjuk, elképzelése nem vált valóra, pártja vereséget szenvedett az 1905. január 26. és február 4. között lezajlott választások során, mivel Tisza István rosszul mérte fel a helyzetet és rossz taktikai tervben gondolkodott.

Ideológiai szempontból ez a választás volt a legkiélezettebb a két tábor között, mert a Tisza-ellenesek úgy vélték, a hatvanhetes kiegyezési rendszer megbukott, ha már csak törvénytelen módon tudja a többség megvédeni. Ez adott okot arra, hogy azon politikai erők, amelyek a hatvanhetes ellenzéki mezőben nem tudtak sikert aratni, többséget szerezni korábban, átáramlottak a negyvennyolcas táborba (Apponyi Albert gróf és a Nemzeti Párt), vagy ha meg is maradtak hatvanhetesnek, megosztották ezt a táborot, illetve magát a kormánypártot szalámizták le (ifj. Andrássy Gyula gróf és a disszidensek).¹

„ÉN AZ ESZKÖZT NEM HELYEZEM A CZÉL FÖLÉ.” – APPONYI KAMPÁNYÁNAK FŐ ELEME

Apponyi Albert és politikai formációja, a Nemzeti Párt 1899 elején, amikor eldőlt Bánffy bukása és Széll Kálmán hatalomra jutása, csatlakozott a kormányzó Szabadelvű Párthoz, miáltal véget ért hosszú, hatvanhetes ellenzéki pályafutása.² Amikor azonban Széllnek elő kellett terjeszteni a gróf számára a múltja miatt kényes témájú

¹ CSAPÓ Csaba: A miniszterelnök. Válság után Széll-csend, Széll-csend után válság. In: *Törvény, jog, igazság. Széll Kálmán életműve*. Szerk. BERTÉNYI Iván, ifj. Budapest, Mathias Corvinus Collegium–Tihanyi Alapítvány–Széll Kálmán Alapítvány, 2015. (a továbbiakban: BERTÉNYI, 2015.) 219–231. – GRATZ Gusztáv: *A dualizmus kora. Magyarország története. 1867–1918*. II. köt. Budapest, Magyar Szemle Társaság, 1934. (a továbbiakban: GRATZ, 1934.) 5–63. – PÖLÖSKEI Ferenc: *A magyar parlamentarizmus a századfordulón*. Budapest, História–MTA Történettudományi Intézete, 2001. 70–140. – VERMES Gábor: *Tisza István*. Budapest, Osiris, 2001. 80–128.

² SCHWARCZWÖLDER Ádám: A király válaszüton. Ferenc József és a Bánffy-kormány válsága. *Levéltári Közlemények* LXXXVII. (2016), 73–74.

törvénytervezeteket, Apponyi hosszú taktikázásba kezdett és saját javaslatokkal állt elő, amivel megosztólag hatott a kormánypártra.³ Nem volt hajlandó elfogadni, hogy a kiegyezési feltételek a rendszer „érinthetetlen szent tehenei”, melyeken nem lehet változtatni.⁴

Próbálkozásait folytatta Széll bukása után is, mígnem Tisza István kiütötte a képviselőház elnöki székéből 1903 őszén, majd a Szabadelvű Párt elhagyására készítette 1904-ben. Apponyi ekkor kísérletet tett rá, hogy újra életet leheljen a Nemzeti Pártba. Amikor azonban 1904 novemberében–decemberében az események radikálisan felgyorsultak az obstrukció, a zsebkendőszavazás és a képviselőházi bútorrombolás hatására, valamint kiírták az országgyűlési választást, Apponyinak is dönteni kellett a hogyan tovább kérdésében.

Döntött és nemzeti párti híveivel egyetemben belépett a Függetlenségi és 48-as Pártba. A választóknak a kampány során országszerte elmondta miért cselekedett így. „Megmagyarázta Apponyi, hogy miért rendült meg hite a 67-es alapban és miért lépett be a 48-as pártba. Most már nem hiszi, ugymond, hogy a 67-es alapon ejtett csorbát helyre lehessen hozni, se a 67-es alapon maradók véleményét tovább nem oszthatja.”⁵

Január 4-én, a Nemzeti Párt értekezletén részletesen megindokolta döntésének erkölcsi mozgatórugóját: „[...] a 67-es kiegyezés kötelező nemcsak a nemzetre, de a koronára is. Ma azonban az egyik szerződő fél részéről szerződésszegéssel állunk szemben és így a 67-es kiegyezést nem tartja azon biztos alapnak, a melyen a nemzet fejlődése és előrehaladása, remélhető volna. Egyedül a tiszta perszónál-unió nyújthat biztosítékot a nemzet jövő fejlődésére és ezért a 67-es alapról ma le kell térni.”⁶ Döntéséről pedig nyílt levélben tájékoztatta jászberényi választókerületének szavazóit. „Az 1867. évi kiegyezés [...] erkölcsi hatályosságát elvesztette, nem lehet alapja többé a király és nemzet közt szükséges bizalomnak. Az utolsó események veszélyeztetik azt az elvet is, melyhez a nemzet 1867-ben feltétlenül ragaszkodott és melyet a király a maga teljességében elfogadott: a jogfolytonosság elvét. Ezek az események kiderítik a hatalomnak azt az elszánt akaratát, hogy nemzeti életünk a maga

³ ANKA László: Széll és az ellenzék. In: BERTÉNYI, 2015. 305–307., 312–314. – Az Apponyit 1901-ben képviselőházi elnökké kineveztető Széll nem rejtette véka alá csalódottságát, „nem is fogok én soha többé az életben Apponyival politikát csinálni”, mondta a miniszterelnök. Idézi: SCHWARCZWÖLDER Ádám: Az 1901-es összeférhetetlenségi törvény megszületésének körülményei. In: *Kutatási Füzetek* 20. Szerk. BENE Krisztián et al., Pécs, PTE, 2013. 214.

⁴ ANKA László: A harminc évig kormányzó Szabadelvű Párt. In: „*Indivisibiliter ac Inseparabiliter*”, „*Feloszthatatlanul és elválaszthatatlanul*”: A kiegyezés 150. évfordulója alkalmából rendezett tudományos konferencia előadásai. Szerk. SZAKÁL Imre. Beregszász–Ungvár, Rik-U, 2018. 54–80.

⁵ A választási mozgalom. *Budapesti Hírlap*, 1905. január 9. 1–2.

⁶ Az ellenzéki fuzió. A nemzeti párt értekezlete. *Magyar Nemzet*, 1905. január 5. 5.

csonkaságából soha ki ne nőhessen. Ez az akarat épp oly kérlelhetetlen a 67-es alapon belül elérhető komoly és valóságos nemzeti térfoglalással szemben, mint azzal, amely ezen a kereten kívül keres érvényesülést. A nemzet küzdelme pedig létfeltételei teljességének kivívásáért a 67-es intézmények alapján nehezebb, mint a tisztán függetlenségi alapon, mert amott lépten-nyomon idegen befolyással kell küzdenie, a lelkesedés teljes elszántságát pedig önönmagától ki nem fejtheti. [...] Mivel én abból kiábrándultam, csak kettő között volt választásom: vagy lemondani a nemzeti élet teljességének követeléséről, vagy félretenni az 1867. évi kiegyezéshez való ragaszkodásomat. Én az eszközt nem helyezem a cél fölé és azért az utóbbit választottam.”⁷

A Függetlenségi és 48-as Pártban tárt karokkal fogadták az új eszmetársakat. Érzékelték, hogy a közvélemény (a „közhangulat” – amint akkoriban nevezték) pozitívan értékeli Apponyiék csatlakozását. A gróf rendelkezett egyfajta relatív országos népszerűséggel az 1889-es Nagy Véderóvita óta,⁸ a függetlenségek remélték, ezt kamatoztathatják. A pártfüzió gyümölcse volt az is, hogy tucatnyi választókerületben nem kellett egymás ellen indulniuk a hatvanhetes és negyvennyolcas ellenzéki erőknek.

A relatív országos népszerűség tesztelésére kiváló lehetőséget adott a küszöbön álló választás. A Szabadelvű Párthoz kötődő *Borsszem Jankó* tollnoka örült is volna, ha Apponyi nem tud részt venni a kampányban. Véleményét így juttatta kifejezésre: „Szokatlan dolog, hogy élő embernek szobrot emeljenek. De Apponyi Albertnél kivételt kell tennünk. A nagy politikus, a páratlan szónok, aki külföldön is annyi dicsőséget szerzett hazájának, megérdemli ezt a kivételes kitüntetést. Olyan piedesztálra emeljük Apponyi Albertet, amelyet még Apponyi Albert sem bir elhagyni.”⁹ – Vagyis ne tudjon a kampányban közreműködni.

Ifj. Andrassy Gyula gróf már az 1890-es esztendőök derekán, a hatvanhetes kiegyezésről írt opuszában felhívta a figyelmet arra, hogy Apponyi közjogi ellenzékiisége veszélyt jelent a kiegyezésre és ez a veszedelem komolyabb, mint a kormányképtelen, hatalomra soha nem jutó negyvennyolcas kihívás.¹⁰ Arra is figyelmeztetett, hogy Apponyi logikai alapon egyszer eljuthat oda, hogy a negyvennyolcasok útjára lép. Azt pedig a kortársak is érzékelték, hogy a századforduló után a gróf el is mozdult a függetlenségi politika irányába.¹¹

⁷ Apponyi választóihoz. Uo. 1905. január 5. 5.

⁸ ANKA László: Apponyi Albert és az 1889-es Nagy Véderóvita. In: *Historia est lux veritatis. Szakály Sándor köszöntése 60. születésnapján*. I. köt. Szerk. ANKA László – HOLLÓSI Gábor – TÓTH Eszter Zsófia – UJVÁRY Gábor. Budapest, Magyar Napló – VERITAS Történetkutató Intézet, 2016. 303.

⁹ Szobrot Apponyinak! *Borsszem Jankó*, 1905, január 8. 3.

¹⁰ Gróf ANDRÁSSY Gyula: *Az 1867-iki kiegyezésről*. Budapest, Franklin, 1896.

¹¹ „Sokkal több megértés volt benne a függetlenségi párt politikája iránt, amely felé, bár egyelőre még távol tartotta magát tőle, folyton közelebb jutott. [...] Híveivel együtt végleg a függetlenségi pártba lépett be, ami addigi politikai pályájának elkerülhetetlen következménye volt.” GRATZ, 1934. 45., 56.

Azonban arról sem feledkezhetünk meg, amikor Apponyinak a táborváltását szemléljük, hogy az előrehozott választások a Nemzeti Pártot felkészületlen állapotban találták. Egy választási megmérettetésre 1905 elején ez az alakulat nem állt készen. A Szabadelvű Pártot 18-an hagyták ott, Apponyi agrárius társai megosztottak voltak, Zselénszky Róberttel együtt jelentős részük Tisza mellé állt. Apponyinak – ha túl akarta élni politikai értelemben az előrehozott országgyűlési választást – szüksége volt egy erős pártra. Az ellenzéki térfélen pedig a Függetlenségi és 48-as Párt volt a legerősebb és legnépszerűbb, amelynek különböző frakciói egyesültek is, hogy ne egymással szemben kelljen megosztani a szavazatokat.

„IGAZÁN EMBERFÖLÖTTI MUNKÁT VÉGZETT.” – KAMPÁNYKÖRUTAK

„Apponyi fáradhatatlan az agitációban. Mióta a politikai zavar elkövetkezett, beutazta ugyszólván az egész országot, s mindenütt beszédet mondott, hogy fölvilágossítsa a népet az ellenzék mostani küzdelmének nagy jelentőségéről. Marosvásárhelyen huszonötezer ember gyűlt össze egész Erdélyből Apponyi látására s minden állomáson a magyar népnek nagy tömegei gyűltek össze hogy lássák és üdvözöljék őt. Most is Apponyinak minden napja le van foglalva; minden nap máshol lesz s az ország más-más vidékén és más-más ellenzéki kerületben fog beszédet mondani.”¹² Mit jelentett az, hogy „minden napja le van foglalva”? „Holnap nagy körutat kezd meg. Vasárnap délelőtt Andrássy programbeszédén vesz részt, délután Szebeny Antal dr. támogatására a Krisztinavárosba megy, ahol hosszabb beszédet mond. Este Iglóra utazik Günther Antal támogatására, ahonnan hétfőn este tér vissza Budapestre. Kedden reggel negyed nyolc órakor Kossuth Ferencsel Jászberénybe megy, hogy ott délben programbeszédjét elmondja. Este visszajön Budapestre. Szerdán reggel Békés-Csabára utazik, utközben azonban Szolnokon kiszáll, hogy Nagy Emilt, a szövetkezett ellenzék jelöltjét támogassa. Békésre Barabás Béla érdekében megy. Este visszajön Budapestre, s csütörtökön Esztergomba utazik a függetlenségi párti Kmetty Károly egyetemi tanár támogatására. Még aznap visszatér Budapestre, s pénteken Temesvárra megy, a honnan Kisbecskerekre Steiner Ferenc támogatására utazik. A hét hátralévő részét Torontál vármegyében tölti.”¹³ Egy héttel később ismét

¹² A választási mozgalom. *Budapesti Hírlap*, 1905. január 10. 3.

¹³ Apponyi Albert gróf körútja. Uo. 1905. január 15. 4.

visszatért a Délvidékre. „Tegnap lent járt Nagybecskereken. [...] Délelőtt Muzslár telepes községet látogatta meg. [...] Innen Telepes közégbe ment.”¹⁴

Apponyi országjárása és munkabírása a *Borsszem Jankó* publicistájának figyelmét sem kerülte el. „Apponyi Albert gróf ur bámulatos agitáczióanal tehetségéről egész legendákat írnak a lapok. Azt is írják, hogy az utóbbi három hét alatt csupán egyetlen egyszer aludt. Bizonyára akkor, a midőn Sággy Gyula ur programbeszédét kellett volna végig hallgatnia.”¹⁵ A maliciózus kijelentés egyáltalán nem fedte a valóságot, Sággy kortesgyűlésén pedig a gróf kétszer is szónokolt, nem szundított.

Kétségtelen tény, hogy rengeteget utazott és agitált, de mindeközben még arra is tudott időt szakítani, hogy egyéb közéleti ügyekkel foglalkozzon. A napi sajtó is megírta, hogy az elnökletével működő Budapesti Poliklinikai Egyesület januárban adománygyűjtő hangversenyt rendezett a Vigadóban.¹⁶

Hogy pontosan mekkora feladatot vállalt magára Apponyi? Ezt a függetlenségi párti napilap, a *Magyarország* dicsérő soraiból tudjuk. „Igazán emberfölötti munkát végzett, a választókerületekben három hét alatt, kétszázhatvanhárom nyilvános beszédet mondott, úgy hogy egész idő alatt csak háromszor feküdt ágyban, a többi éjszakát mind uton töltötte. Ilyen mozgékonytságot és tevékenységet csak még Kossuth Lajos fejtett ki 1848–49-ben.”¹⁷

A gróf képes volt németül is beszélni népgyűléseken,¹⁸ de előfordult, hogy szlovákul is megszólalt, ha a helyzet ezt megkívánta. Románul nem tudott, ilyen anyanyelvű hallgatóinak helybeli kortesek fordították le szavait.¹⁹

A sok beszéd (263?!) még a napi sajtó munkatársait is megzavarta, előfordult, hogy tévesen idézték, vagy az egy rendezvényen elhangzott beszédek a szerkesztőség a nyomdai előkészületek során összekeverte. Ezeket utólag javították és a hibákról is számot adtak.²⁰

Valóban képes volt 263 beszédet mondani három hét alatt? Nem lehetetlen, ha minden egyes felszólalását beleszámoljuk. Annál is inkább, mert a választókkal az országot járva különböző keretek között találkozott.

¹⁴ Apponyi Nagybecskereken. *Magyarország*, 1905. január 28. 6.

¹⁵ Apró hírek – Apponyi Albert. *Borsszem Jankó*, 1905. február 5. 6.

¹⁶ A Poliklinika művészestje. *Budapesti Hírlap*, 1905. január 8. 14.

¹⁷ A válság – Az ország hangulata. *Magyarország*, 1905. január 29. 2.

¹⁸ Apponyi Aradon. Uo. 1905. január 25. 9.

¹⁹ Apponyi Temesvárott. *Budapesti Hírlap*, 1905. január 21. 5–6.

²⁰ „Mai számunkban az Apponyi Albert gróf jászberényi programbeszédéről szóló tudósításunkban nyomdai tévedés összezavarta az események sorrendjét [...]” Apponyi programbeszéde. Uo. 1905. január 19. 3. – „Némely lap tévesen közölte Apponyi Albert grófnak a jászberényi banketen mondott pohárköszöntőjét [...]” Apponyi pohárköszöntője. Uo. – Apponyi Albert gróf jászberényi pohárköszöntője. *Magyarország*, 1905. január 19. 5.

A gróf szimpatizánsai egyszerűen kiálltak a vasútállomásokra, ha tudták, hogy az érkező, majd tovarobogó vonaton az utasok között ott ül Apponyi is: „[...] minden állomáson a magyar népnek nagy tömegei várták, a kik összegyűltek, hogy lássák és üdvözöljék őt”²¹ – mikor vonata Erdély felé zakatolt. Amikor megérkezett egy-egy célállomásra, a rá várakozó helyiek üdvözlésére reagálni kellett. „Az esti gyorsvonattal Budapestről Szatmárra érkezett Apponyi Albert gróf, a kit a vasutnál nagy lelkes tömeg várt. [...] Az üdvözlésre Apponyi felelt.”²²

A célállomáson azonban nem csupán az adott település/választókerület vele szimpatizáló választói fogadták, hanem máshonnan is érkeztek üdvözlésére és azért, hogy saját közösségükbe meghívják. „Apponyi Albert gróf ma reggel Temesvárra érkezett, hol a vasútnál a közélet számos kitűnősége várta. Megérkezve, azonnal fogadta a lovrini, orcifalvai, mokrini, pécskai, csákovai, kisbecskereki választók küldöttségeit, kik mindnyájan meghívták Apponyit népgyűléseikre.”²³ Az ilyen jellegű megkeresésekre is reagálnia kellett.

Előfordult, hogy egy gyűlésen Apponyi kétszer emelkedett szólásra.²⁴ Mindig főszereplője volt azon rendezvényeknek, melyeken megjelent korteskedni, e pozíciót legfeljebb a nevesebb helyi képviselőjelöltekkel osztotta meg, akikért kampányolt, vagy olyan országos hírű politikusokkal, mint ifj. Andrássy Gyula gróf, vagy Kossuth Ferenc, akiknek elment a kampánygyűléseikre és akik maguk is rutinos, kitűnő szónokok voltak. E főszerepből eredően, Apponyinak kellett elmondani egy-egy gyűlésen a legfőbb beszédet, az úgynevezett „beszámolót”. „Azután Apponyi egy óráig tartó nagyszabású beszédben fejtette ki a függetlenségi eszme jelentőségét.”²⁵ Amennyiben e beszédre zárt helyen került sor, megtörtént, hogy a kívül rekedt tömeghez egy második beszédet is kellett intézni az adott épület – a helyi vigadó, kaszinó, szálloda, városháza – erkélyéről.²⁶

Előfordult, hogy a főszerep szétoszlott több politikus között és Apponyi csak egyike volt a fellépő rétoroknak. „Szebeny Antal dr. vasárnap délután négy óraker

²¹ A választási mozgalom. *Budapesti Hírlap*, 1905. január 10. 3. – „Utközben Gyomán több száz földműves gazda várta, [...] üdvözölte Apponyit, ki meleg szavakkal mondott köszönetet.” Választási mozgalmak. Apponyi Csabán. *Magyarország*, 1905. január 20. 2.

²² A szatmári ellenzék. *Budapesti Hírlap*, 1905. január 25. 7. – Apponyi Albert gróf Szolnokon. *Magyarország*, 1905. január 19. 9.

²³ Apponyi Temesvárott. *Budapesti Hírlap*, 1905. január 21. 5.

²⁴ A választási mozgalom. Somorján. *Pesti Napló*, 1905. január 14. 4. – „Elsőnek Szalay, utána Vándy pártelnök, majd Apponyi intézett néhány szót a néphez. Ezután Barabás Béla beszélt, majd ismételt Apponyi szólalt föl, összetartásra buzdítva a választópolgárokat.” Választási mozgalmak. Apponyi Csabán. *Magyarország*, 1905. január 20. 2.

²⁵ Apponyi a Délvidéken. *Pesti Napló*, 1905. január 24. 4.

²⁶ Apponyi és Kossuth Jászberényben. *Magyarország*, 1905. január 18. 10.

elmondandó programbeszéde alkalmával megválasztása érdekében fölszólalnak: Apponyi Albert gróf, Batthyány Tivadar gróf, Zichy Aladár gróf és Hock János.”²⁷

Általában ebéd, bankett, lakoma, vagy valamilyen fogadás is társult a gyűlésekhez, melyeken Apponyinak pohárköszöntőt kellett mondani.²⁸ Egy-egy kampányrendezvény után kikísérték a vasútállomásra, ahol búcsúzásképpen még egyszer szólni kellett a kíséretében lévőkhöz.

Egy nap alatt képes volt több települést is felkeresni és mindegyik helyen szólni az egybegyűltekhez: „Tegnap Mercifalvát, Orcifalvát, Vingát, Mehalát, Szakálházát, Kisbecskereket, Ujszentandrást és Ujbesenyőt járta be Apponyi nagy kíséretével s minden községben, – többnyire mindenütt a szabad ég alatt – mondott gyújtó hatású beszédet.”²⁹

Amikor saját választókerületébe ment kampányolni,³⁰ majd onnan Budapestre akart visszatérni, szintén feltartóztatták a köztes állomások némelyikén a hívei.³¹

A Függetlenségi és 48-as Pártba folyamatosan léptek be az új szimpatizánsok, akiket illő módon üdvözölték a párt potentátjai, köztük az új potentát – Apponyi.³² De talán azokat a beszédeket is a kétszázhatvanhárom közé lehet sorolni, amelyek az ellenzéki pártok összefogásának napjaiban, január elején hangzottak el.³³

Apponyit kimerítette a kampány, a téli időjárás rettenetesen hideg volt a sajtótudósítások szerint, nem egy szabad ég alatt tartott népgyűlés idején havazott. Szimpatizánsai féltették is a grófit. „Nagykárolyban Adler függetlenségi pártelnök üdvözölte és kérte a nép nevében, hogy ne beszéljen, kimélje magát az óriási hidegben. Apponyi gróf erre azt felelte, hogy még van ereje, ha talán több nem is, de annyi igen, amennyi három napra elég lesz.”³⁴

²⁷ A választás. *Magyar Nemzet*, 1905. január 13. 2.

²⁸ Apponyi és Kossuth Jászberényben. *Magyarország*, 1905. január 18. 11.

²⁹ Apponyi a Délvidéken. *Pesti Napló*, 1905. január 24. 4.

³⁰ „Az Apponyit és Kossuthot vivő vonat fél kilenczkor ért Hatvanba, ahol Apponyit a jászberényi választók 25 tagu küldöttsége várta, [...] amely küldöttséghez csatlakozott [...] a szolnoki függetlenségi párt küldöttsége is. [...] Az éljenzés lecsillapodtával Apponyi válaszolt.” Apponyi és Kossuth Jászberényben. *Magyarország*, 1905. január 18. 10.

³¹ „Apponyi és Kossuth este visszautaztak Budapestre. A hatvani pályaudvaron a kiszálló képviselőket mintegy 200 tagból álló küldöttsége várta a gyöngyöspatai függetlenségi választóknak. [...] Mind a ketten szíves szavakban köszönték meg az üdvözlést és lelkesedésre buzdították a függetlenségi választókat.” Az ellenzéki vezeték Jászberényben. *Pesti Napló*, 1905. január 18. 4.

³² „Elek Gusztáv nyugalmazott ezredes ma belépett a függetlenségi pártba. [...] Az új párttag már ma este megjelent a függetlenségi pártkörben, a hol lelkes éljenzéssel fogadták. Apponyi Albert gróf és Batthyány Tivadar gróf fogadták Eleket.” *Budapesti Hírlap*, 1905. január 15. 4.

³³ A fuzió. *Magyar Nemzet*, 1905. január 5. 6.

³⁴ Apponyi és Károlyi István gróf Szatmáron. *Magyarország*, 1905. január 26. 4.

Nem csupán személyes megjelenésekből állt a kampány Apponyi számára, hanem táviratok, levelek írásából is. Ezekben vagy arról számolt be egy-egy választókerület megszólított közönségéhez, hogy mikor keresi fel kerületüket/városukat,³⁵ vagy a helyi képviselő-jelöltek mellett agitált.³⁶ Saját választókerületéhez, Jászberényhez nyílt levelet is intézett.³⁷ Mindezek tartalma részben, vagy egészben megjelent az országos sajtóban.

„JÓFORMÁN AZ EGÉSZ FALU HERCZEG-PÁRTI.” – APPONYI ESETE A GLOGOVÁCIÁKKAL

Az 1905-ös képviselőházi választások alkalmával a Szabadelvű Párt az akkor már híres író, Herczeg Ferencet indította a délvidéki pécskai választókerületben, hogy ennek mandátumát – melyet csak egy esztendővel korábban szerzett meg egy időközi választáson – megőrizze saját maga és pártja számára. Herczeg sok szabadelvű jelöltársával ellentétben meg tudta védeni pozícióját,³⁸ de egy pillanatra megijedt, mikor hírére vette, hogy Apponyi a választókerületbe látogat, hogy kihívója, Dessewffy Aurél gróf mellett kampányoljon.

A később írófejedelemnek titulált szabadelvű jelölt így emlékezett vissza évtizedekkel később írt memoárjában a látogatásra: „Hideg futott végig rajtam, mikor hírül hozták, hogy gróf Apponyi Albert, aki országos szónoki körútján Aradon is megfordult, Dessewffy [Aurél] gróffal, Justh Gyulával, Barabás Bélával és a megyebeli nagybirtokosokkal, meglátogatta a közeli Glogovácot. És ami különösen ijesztő volt: a svábok küldöttségileg hívták meg az urakat és odáig voltak Apponyi gróf gyönyörű német szónoklatától. Glogovácon az esperesnél ebédeltek, ugyanannál az esperesnél, aki az én pártgyűléseimet meg szokta áldani. Feketekávéjánál – ezt a káplán jegyezte fel számomra – a következő tanulságos párbeszéd folyt le Apponyi gróf és az öreg esperes között:

³⁵ „[...] felolvasták Apponyi Albert gróf táviratát, a melyben jelenti, hogy csütörtökön a kora reggeli vonattal Esztergomba utazik.” Esztergom. *Budapesti Hírlap*, 1905. január 15. 6.

³⁶ „A szövetkezett ellenzék vezérlő-bizottsága a legmelegebben ajánlja minden ellenzéki ungvári választónak Moskovitz Iván jelöltségét, aki az alkotmány védőinek sorába lépett. A vezérlő-bizottság nevében Apponyi Albert.” Ungvár. *Magyarország*, 1905. január 21. 5.

³⁷ Apponyi jelölése Jászberényben. *Budapesti Hírlap*, 1905. január 10. 5. – Apponyi választóihoz. *Magyar Nemzet*, 1905. január 5. 5.

³⁸ *Sturm-féle országgyűlési almanach. 1905–1910.* Szerk. FABRO Henrik – UJLAKI József. Budapest, Pesti Lloyd-Társulat, 1905. 280.

A gróf: Mit gondol, főtisztelendő úr, hány szavazatot fog bevinni Pécskára?

Az esperes: Úgy számítom, hogy 20–30 kivételével valamennyit.

A gróf: Az a 20–30 Herczegé?

Az esperes: Nem, kérem, azok azt mondják, ők szocialisták.

A gróf: Akkor Herczegnek egyáltalában nem lesz szavazata?

Az esperes: De lesz, kegyelmes uram, jóformán az egész falu Herczeg-párti.

A gróf: Ezt nem értem. Talán a főtisztelendő úr is Herczeg-párti?

Az esperes: Igenis, kegyelmes uram.

A gróf: Na de engedje meg, hiszen önök hívtak ide! Hát akkor miért hívtak?

Az esperes: A mi népünk még nem hallotta szónokolni a kegyelmes urat és mivel tudják, milyen gyönyörűen tetszik beszélni – Való igaz: a glogováciak azért hívták meg gróf Apponyit, mert művészi élvezetben óhajtottak részesülni.³⁹

Eszerint a kormánypárti glogováci választók és vezető kortesük, a helybéli esperes-plébános azért hívták meg a kampánykörút miatt a vidéküket meglátogató Apponyit, mert olyan híres rétornak tartották, akit érdemes meghallgatni annak ellenére is, hogy ideológiai, politikai értelemben nem azonosultak vele és az általa támogatott Dessewffyre sem szavaztak, hanem kitarítottak a Szabadelvű Párt jelölte, Herczeg mellett, akit újra bejuttattak a képviselőházba.⁴⁰

A korabeli sajtó pontosan megörökítette Apponyinak azt a napját, mely folyamán valóban felkereste a svábok lakta települést. A *Pesti Napló* egy cikkben belül kétszer is megemlíti a glogováci utat. „Ma reggel Aradra utazott Apponyi, hol délelőtt a Szabadság-téren mintegy tizenötezer főnyi tömeg előtt mondott beszédet. Ma délután két órakor a pécskai kerületbe, Glogovácra ment a társaság, hol Apponyi szintén beszélt gróf Dessewffy Aurél disszidens jelölt mellett. Este visszautazott gróf Apponyi a fővárosba. [...] Apponyi a délutáni vonattal Glogovácra indult gróf Dessewffy Aurél támogatására s este érkezett Budapestre.”⁴¹ Arról azonban utalás szintjén sem esett szó, hogy Apponyit úgy megtréfálták a glogováciak, amint arról utólag Herczeg beszámolt. Lehetséges, hogy az írófejedelem később kelt irományában csak kiszí-

³⁹ HERCZEG Ferenc emlékezései: *A gótikus ház*. Budapest, Singer és Wolfner, 1939. 254–255.

⁴⁰ „Pécskán biztosra vettük, hogy Tisza elsöpörte a bútorrombolókat és hajnalig cigányzene mellett ünnepeltük a magasabb igazság győzelmét. Csak reggel tudtuk meg, hogy a szabadelvű párt a választáson cserepekre tört, valósággal megsemmisült. [...] A szabadelvű párt megbukott. Az országban olyan örömrivalgással fogadták ezt a fordulatot, mint egykor talán Budavár fölszabadulását a török járom alól. Nem tréfálok: voltak tiszteletreméltó magyarok, akik könnyekben olvadtak fel a boldogító hír hallatára, hogy Tisza István kisebbségben maradt. Mert most már nincs semmi baja a magyarnak. Valami nagyszerű honfi-optimizmus dagasztotta a kebleket, sok ember komolyan meg volt róla győződve, hogy fölvirradt Magyarország aranykora.” Uo. 257–258.

⁴¹ Apponyi a Délvidéken. *Pesti Napló*, 1905. január 24. 4.

nezte a glogováci látogatást. A korabeli sajtóból azt is lehet tudni, hogy a gróf és a kíséretében tartózkodók Aradon ebédeltek, nem a sváb faluban.

Annál inkább tréfás/kellemetlen helyzetbe került Apponyi régi választókerületében, Jászberényben.

„MAJD NEM MEGRONTOTTA AZ ÜNNEPLÉST A JÁSZBERÉNYI IDŐ.” – AZ ELKÉSETT SZIMPATIZÁNSOK

Huszonnegyedik esztendeje képviselte Apponyi Jászberény városát az országgyűlésben, mikor az uralkodó a parlament feloszlatásáról és új választások kiírásáról döntött. E huszonnégy év alatt a gróf minden választáson csak ebben az egy kerületben mérettette meg magát, miközben a korban szokás volt egyszerre több választókerületben is fellépni (vagy a jelölésre való felkérést elfogadni). Amennyiben egy jelölt több kerület mandátumát is megszerezte, dönthetett arról, melyiket tartsa meg. Az is előfordult, hogy a jelölt előre nyilatkozott, hogy a kerületek közül, ha többen is nyer párhuzamosan, akkor melyiknek a képviselőtét vállalja és melyikről mond le. Apponyi is cselekedett így korábban,⁴² mielőtt Jászberényben jelöltette volna magát 1881-ben. Akkor szerezte meg először a Jászság fővárosának mandátumát és sikerrel őrizte meg a következő választásokon (1884, 1887, 1892, 1896, 1901). Nem volt két egyforma választás a városban.⁴³ Előfordult, hogy Apponyinak nem akadt kihívója és tét nélkül nyert, de olyan eset is akadt (az 1896-os választásokon), hogy kortesei csak

⁴² Az 1878-as képviselőházi választások alkalmával egy levelében tett is erről említést: „Bobrón nincs, nem is lesz ellenjelöltem, de ha még akadna is, megválasztatásom mathematicailag bizonyos, és én becsületszavammal vagyok lekötve hogy ottani mandátumomat tartsam meg. Ennek dacára a szeniczi jelöltséget is elfogadtam, és lelkelem örömeire szolgálna hasonló cselekvés által a B[ékés]. Csabai ellenzéket ha lehet diadalra – mindenesetre tisztességes küzdelemre vezetni. Csupán azt kérdezem: miután így a vezetőknek Szeniczen és Csabán is tiszta bort öntöttem, hogy megválasztásom esetére a mandátumot meg nem tarthatom, célszerűnek tartják-e a zászló kibontását és komoly fölléptetésemet? A szenicziek belenyugodtak, ha Önök Csabán hasonló véleményben vannak, rendelkezésükre állok – még pedig igen nagy örömmel.” Apponyi Albert gróf levele ismeretlen főjegyzőhöz, 1878. július 25. Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára (a továbbiakban: OSZKK), Levelestár, I. n.

⁴³ CSEH Géza: Országgyűlési és önkormányzati pártharcok Jászberényben a millenniumtól az első világháború kitöréséig. In: *Zounok. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár évkönyve 5.* Szerk. BOTKA János. Szolnok, 1990. 97–124. – Uő.: Országgyűlési választási mozgalmak Jászberényben a kiegyezéstől a millenniumig. In: *Zounok. A Szolnok Megyei Levéltár évkönyve 3.* Szerk. BOTKA János. Szolnok, 1988. 87–122. – ÉRSEK Attila: Apponyi Albert részvétele az országgyűlési választásokon. In: *Jászsági Évkönyv 2011.* Szerk. PETHŐ László. Jászberény, Jászsági Évkönyv Alapítvány, 2011. 44–55.

csalással tudták számára megőrizni a mandátumát,⁴⁴ illetve 1901-ben is komoly küzdelem folyt a választókerületben ellene. Bathó János jászberényi királyi közjegyző volt a gróf fő kortese 1881-től egészen a haláláig, 1924-ig.⁴⁵

Természetesnek tűnt tehát, hogy Apponyi az előrehozott képviselőházi választások alkalmával számíthatott a jászok támogatására és a jelöltségre. Az év elején a sajtó hírül is adhatta, „ma régi választókerülete, Jászberény, újra lelkesedéssel képviselőjelöltnek kiáltotta ki.”⁴⁶ Az addig a hatvanhetes Apponyit támogató helyi erők villámgyorsan megalapították a Függetlenségi és 48-as Párt helyi szervezetét, melynek Bathó János lett az elnöke, aki a lokális történekekről rögtön tájékoztatta Kossuth Ferencet.⁴⁷

Néhány napig számítani lehetett arra, hogy ezen a választáson is lesz kihívója a városban, mégpedig egy szocialista/szociáldemokrata.⁴⁸ E hír végül nem bizonyult igaznak, Apponyira a két korábbi választással ellentétben nem leselkedett a képviselőházból való kibukás veszedelme. Bár az utolsó pillanatban mégis felbukkant egy szocialista jelölt, de beadványát érvénytelennek nyilvánították, így Apponyi szerezte meg a mandátumot.⁴⁹

A mindenhol ünnepélyes fogadtatásban részesült gróf január 18-án látogatta meg Jászberényt Kossuth Ferenc társaságában. „Benn a jászság székhelyén, Jászberényben azonban majdnem megrontotta az ünneplést a jászberényi idő. Jászberényben ugyanis az órák, nem tudni, mi okból, 35 perccel később járnak, mint a vasuti óra, s így mikor Apponyi és Kossuth megérkezett, az ünnepi szónokon és a rezes bandán kívül alig volt valaki az állomáson.”⁵⁰ Ez a szituáció nyilván kényelmetlen helyzetbe

⁴⁴ ANKA László: Apponyi Albert képviselővé választása 1896-ban. *Századvég*, 2017/1. 23–35. – RUSZOLY József: *A választási bíráskodás Magyarországon. 1848–1948*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1980. 270–271.

⁴⁵ Apponyi és Bathó kapcsolatáról, a jászberényi politikáról, a gróf kerületért való lobbitevékenységéről, az egyes választások szervezési hátteréről sokat elárul kettejük levelezése. Ld. *Apponyi Albert válogatott levelezése*. Szerk. ANKA László. Budapest, Magyar Napló–VERITAS Történetkutató Intézet, 2016. (a továbbiakban: ANKA, 2016.) 61–94.

⁴⁶ A választási mozgalom. *Budapesti Hírlap*, 1905. január 9. 2.

⁴⁷ „Nagyságos Kossuth Ferenc urnak, Budapest. A mai napon megalakult jászberényi függetlenségi párt egyhangú lelkesedéssel kiáltá ki Apponyi Albert grófot képviselőjelöltjéül. Egyben Nagyságodat, a függetlenségi eszme lánglelkű harcosát, kipróbált bajnokát, vezérét, honfui igaz lelkesedéssel üdvözlí. Bathó pártelnök.” Apponyi jelölése Jászberényben. Uo. 1905. január 10. 4.

⁴⁸ „A szociáldemokraták fővárosi középponti bizottsága Apponyinak hír szerint ellenjelöltet állít. Az egész városban nincs szocialista s így a különben hiteles forrásból érkezett hírt csak kétkedéssel fogadják.” Jászberényben. Uo. 1905. január 17. 6.

⁴⁹ „Saly szocialista részéről beadott ajánlat szabálytalan lévén, Apponyi Albert gróf függetlenségi egyhangulag megválasztott képviselőnek jelentetett ki.” Jászberény. *Magyar Nemzet*, 1905. január 27. 3.

⁵⁰ Apponyi programbeszéde. *Budapesti Hírlap*, 1905. január 18. 5.

hozta Apponyit Kossuth előtt, de lehetett sejteni, hogy miközben minden általa felkeresett városban tömegek várták zászlókkal az állomáson és hosszú kocsisor kíséretében vonult be az adott helység centrumába, éppen saját választókerületében nem szabadna ilyen ’bakinak’ megtörténni, mert a sajtó útján híre mehet az ügynek (így maradt fenn az utókor számára is) és neveltséges helyzetbe hozhatja Apponyit. Ráadásul éppen a gróffal szimpatizáló *Budapesti Hírlap* kürtölte szét e hírt. A helyszínen mindenki pókerarcot öltött és megtörtént a tömegmentes üdvözlés. „Bathó János, az Apponyi-párt elnöke elmondotta csinos kis üdvözlő beszédét, s a társaság fogatokon megindult a város felé; utközben találkoztak csak az Apponyi és Kossuth elé siető jászberényiek hosszú kocsisorával.”⁵¹

„ALKALMILAG ELMONDOM KIKET TÁMOGATTAM.” – KAMPÁNYFINANSZÍROZÁS

A választásokon való elinduláshoz és a győzelemhez nem csak körbe kellett utazni az országot, hanem pénzt is kellett szerezni. Voltak Apponyi környezetében olyanok, akik abból indultak ki, hogy amelyik politikai szereplőnek, pártnak több a pénze, az fogja a választásokat megnyerni. Az agráriusok előbb említett egyik vezéralakja, Dessewffy Aurél gróf erről így nyilatkozott Károlyi Sándor grófhhoz, az agráriusok másik vezéralakjához intézett levelében: „A választások eredménye nézetem szerint az lesz, hogy a pártok úgy fognak felvonulni, hogy az arány ugyanaz lesz, mint eddig volt (Tiszának 10 millió koronája van erre).”⁵² Dessewffy azért előlegezte meg a Szabadelvű Párt számára a győzelmet, mert információi szerint Tisza István miniszterelnöknek, a szabadelvű pártvezérnek 10 millió korona állt a rendelkezésére, hogy azt pártja jelöltjei korteskedésre fordíthassák. A választások eredményének ismeretében azonban látható, hogy a pénz ezúttal egyáltalán nem volt elég a kormánypárt győzelméhez.

Az ellenzéki pártok választási költségvetéséről nincsenek információink, de az tudható, hogy maga Apponyi is szerzett pénzt a kampány finanszírozására, csak-hogy nem éppen eredeti szándéka szerint. Az 1890-es esztendők folyamán adóságokba keveredett és többek között barátja, Károlyi Sándor segítette ki pénzzel szorult helyzetében. Apponyi a következő években felparcelláztatta és áruba bocsátotta a Békés vármegyei Csorvás község körül fekvő birtokait, így tudta rendezni

⁵¹ Uo.

⁵² Dessewffy Aurél gróf levele Károlyi Sándor grófhhoz, 1904. december 22. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, P 389, Károlyi (II.) Sándor, 4. t. No. 8. 428.

tartozását Károlyi felé, éppen az 1905-ös választási kampány idején.⁵³ A régi, jó barát azonban nem fogadta el a számára járó pénzt, hanem felhatalmazta Apponyit arra, hogy a korteskedésre fordítsa. „E szerint feljogosítva érzem magamat 36 ezer forintot + az ennek megfelelő kamat politikai célokra felhasználni, 20 ezer forintot (+az ennek megfelelő kamat) pedig valamivel később mint gondoltam köszönettel fogok neked megtéríteni.”⁵⁴ A 20 000 forintot és kamatait azonban Károlyi szintén felajánlotta a választási kampányra. „Csak most köszönhetem meg utolsó leveledet a melyben az egész tartozásomat politikai célokra felajánlod. 1898 octoberében, mikor az első 36.000 f[orin]t. után kamatot fizettem, adtál nekem újabb 20.000 ft. kölcsönt, melyről csak egy látogatójegyben adtam elismervényt. Ez a tartozás – miután azóta kamatot nem fizettem – ma az én számításom szerint (4% kamattal) körülb. 70.000 ftot tesz ki. Eñyi tehát a Te áldozatod politikai célokra, amelyért ezennel köszönetet mondok. Megemlítem hogy ebből eddig 35.000 forintot adtam ki, marad tehát további eshetőségekre 40.000 ft. Majd alkalmilag elmondom kiket támogattam – nagyobbrészt sikeresen, csupa neked megfelelő embert.”⁵⁵ A két gróf levelezése azonban már nem folytatódott, így nem tudható, kiknek a korteskedését támogatta Apponyi Károlyi pénzével. Az sem ismert, hogy Apponyi saját vagyonából áldozott-e a választásokra, de életútjából sejthető, hogy igen, mert az 1890-es évektől nyomon követhető birtokainak folyamatos zsugorodása és valószínűsíthető, hogy ennek háttérében vagyona politikai célokra fordítása állhat.⁵⁶ Bár semmilyen forrással nem tudjuk alátámasztani, elképzelhető, hogy Apponyi az 1904-es amerikai egyesült államokbeli utazása során is gyűjtött adományokat választási célra.

„MINKET IS MEGLEPETT EZ AZ EREDMÉNY.” – ÖSSZEGZÉS

A folyamatos kampányolástól kimerült Apponyi január végén elutazott néhány napra Éberhardra, hogy kipihenje magát.⁵⁷ A vágyott kikapcsolódásból és feltöltődésből azonban semmi sem lett, mert otthon azzal szembesült, hogy míg távol volt, az influ-

⁵³ Apponyi Albert gróf levele Károlyi Sándor grófhhoz, 1905. január 12. In: ANKA, 2016. 222.

⁵⁴ Uo.

⁵⁵ Apponyi Albert gróf levele Károlyi Sándor grófhhoz, 1905. január 30. Uo. 223.

⁵⁶ ANKA László: Gróf Apponyi Albert magánvagyon (1893–1933). In: *XIII. Országos Grastyán Konferencia előadásai*. Szerk. CZEFERNER Dóra – MIKÓ Alexandra. Pécs, PTE Grastyán Endre Szakkollégiuma, 2015. 17–27.

⁵⁷ A válság. – A függetlenségi pártkörben. *Magyarország*, 1905. január 28. 1.

enzaszegzonban mindenki lebetegedett, kicsi gyermekei éppen úgy, mint a személyzet tagjai, akiknek a kicsik gondját kellett volna viselni a grófné mellett.⁵⁸

A *Borsszem Jankó* szerint egyszer aludt, a *Magyarország* tudósítója pedig azt állította, hogy három hét alatt csupán három alkalommal aludt ágyban. Kijelentésük túlzásnak tűnik, de a korabeli sajtó sem fogalmazott egyértelműen, amikor olyan híradásokat tettek, hogy „este visszautazott Budapestre” és nem világos, hogy az ilyen megjegyzések alatt mire gondoljunk.

Az évtizedek óta köztudott volt politikai körökben, hogy Apponyi nyugodt természetű ember és szervezete jó alvási természettel rendelkezik. Másfél évtizeddel korábban a korszak egyik meghatározó naplóiíró szürke eminenciása, a grófot személyesen is ismerő Thallóczy Lajos történész-politikus is fontosnak tartotta feljegyezni: „Nagyon jól alszik.”⁵⁹

Apponyi a politikával töltött évtizedek folyamán tökéletesen megszokta az ingázó életmódot. Ötvenegy esztendőig aggregény volt, a budapesti politikai színtér és a Pozsony mellett fekvő éberhardi kastélya között gyakran ingázott, főleg, hogy idős, beteg édesapját ápolni tudja. Ez az oda-vissza utazó életmód oly mértékben jellemezte, hogy emlékirataiban is fontosnak tartotta megjegyezni. Viszont az a szokása, hogy vasúti kocsiban is tudott aludni és kipihenten ébredt, lehetővé tette azt, hogy az 1905-ös választások alkalmával a függetlenségi meghatározó kampányarca legyen, aki képes arra, hogy az országot keresztül-kasul beutazza.

Az 1905-ös téli választásokat a hatvanhetes és negyvennyolcas ellenzék összefogása, illetve Tisza István miniszterelnök rossz helyzetértékelése miatt a harminc éve kormányzó Szabadelvű Párt elveszítette. A leválthatatlannak tűnő kormánypárt veresége a győzteseket is meglepte, köztük Apponyit is, aki Károlyinak levélben árulta el, milyen váratlanul érte a győzelem. „A választások eredménye hihetetlen meglepetés, de a nemzetnek becsületére válik. La corde sensible [feszítő erő] a magyar embernél a jogfolytonosság és a bécsi befolyás, most a közönség megértette hogy az előbbin sérelem esett a második javára és akkor egyszerre reá nem lehetett ismerni az országra. Corrupt kerületek, családi kerületek, pressionált kerületek, rendre fellázdattak és lerázták az ígát. [...] A Tisza-gárda teljesen kipusztult.”⁶⁰ Valójában mire számítottak Apponyi és ellenzéki társai? Ezt is kifejtette barátjának. „Uj rendje keletkezik a dolgoknak. Hogy ez az új rend milyen legyen arról most gondol-

⁵⁸ „Házamban egy valóságos influenza járvány tört ki, mely mind a három gyermekemet elővette és – bár aggodalomra nincs ok – annál kevésbé engedi hogy 1–2 nap előtt innen elmenjek mert a nőcseléd is nagy részben beteg és így nóm teljesen magára van hagyatva.” Apponyi Albert gróf levele Darányi Ignáchoz, 1905. február 11. In: ANKA, 2016. 116.

⁵⁹ Thallóczy Lajos naplói. 1889. decemberi bejegyzés. OSZKK, Quart. Hung. 2459. I. köt. f119–120.

⁶⁰ Apponyi Albert gróf levele Károlyi Sándor grófhhoz, 1905. január 30. In: ANKA, 2016. 223.

kozunk, hiszen minket is meglepett ez az eredmény, legfőlebb azt vártuk hogy az ellenzék megtartja posícióit vagy esetleg 20–65 mandátumot nyer. Azzal a helyzettel hogy a szabadelvű párt kisebbségbe jön gondolatban sem foglalkozott senki, csak 3 nap óta látjuk magunk előtt és szinte el vagyunk tőle kábulva.”⁶¹ Levele folytatásából kiderül, miként gondolkodtak valójában a dualizmus idején a képviseléválasztási esélyekről az ellenzéki térfélen. „Most is még 20–25 kerületünk lett volna a melyre nem akadt jelölt és a melyből 10–15 emberünk biztosan bejött volna. De az emberek nem bíztak a közhangulat erejében és nem mertek saját pénzükön kétes kerületekre vállalkozni. Ki is hitte volna hogy p. o. Tatán egy obscurus kis journalista vagy ügyvéd Eszterházy Ferenczet megverje? Ilyen eset pedig több volt. 203 jelöltünk közül bejött (-illetőleg még bejön) 165–168, tehát csak 15% bukott meg, ez is hihetetlen propositio [ítélet], eddig 30% szokott bukni a függetlenségi jelöltekből.”⁶²

Két héttel korábban még egész másként fogalmazott, csak abban bízott, hogy több ellenzéki képviselő jut be az országgyűlésbe, mint korábban, de nem gondolt arra, hogy győztesen kerülhetnek ki a választásokból, ahogy korábbi tapasztalatok alapján sem volt ennek esélye. „Kilátásaim elég jók, ha valami rendkívüli dolog nem történik, kell hogy megszaporodva jöjjünk ki a választásokból és ez Tisza bukását jelenti.”⁶³ Hogy eredetileg nem gondolkodtak, nem reménykedtek a győzelemben, annak hátterében a korszakra jellemző nyílt, cenzusos választójog állt, mely éppen arra volt hivatott, hogy mindenkor biztosítsa a hatvanhetes kormánypárt számára a kabinet-alakításhoz szükséges képviselőházi többséget.⁶⁴

Főszereplőnk a meglepetését és hitetlenségét a nyilvánossággal is megosztotta. „Az ellenzék győzelme felülmúlt minden várakozást. A vidék hangulatát én magam láttam, de nem mertem hinni neki, mert azt is láttam, hogy a hivatalos presszióval miként feküsznek rá a választóközönségre. És hogy a mi kis választóközönségünk emancipálni tudta magát ez alól a nyomás alól, az csakugyan meglepő.”⁶⁵

Természetesen Apponyi a korteskedés időszakában is érezte, hogy fontos szerep jutott neki, de nem tudta felmérni, hogy személyes fellépésének mekkora ereje van. Hogy e kérdés mennyire foglalkoztatta, az látszik a Cegléden, Kossuth Ferenc mel-

⁶¹ Uo. 223–224.

⁶² Uo. 224.

⁶³ Apponyi Albert gróf levele Károlyi Sándor grófhhoz, 1905. január 12. Uo. 222.

⁶⁴ Az 1905-öst megelőző 1901-es választások történetére ld. SCHWARCZWÖLDER Ádám: Az országgyűlési képviseléválasztások feletti bíráskodás kérdése és az 1901-es „tisza” választások. In: *VERITAS Évkönyv 2016*. Szerk. UJVÁRY GÁBOR. Budapest, VERITAS – Magyar Napló, 2017. 47–61.

⁶⁵ A válság. – A függetlenségi pártkörben. *Magyarország*, 1905. január 28. 1.

lett mondott beszédéből is: „Én nem tudom, majd a jövő fogja megmutatni, hogy mennyi erőt nyert a függetlenségi zászló az én csatlakozásommal.”⁶⁶

A sajtó segítségével nyomon követhető, hogy az Apponyi által meglátogatott kerületek közül melyikben nyert, vagy veszített az általa támogatott jelölt. Nyertek Aradon, Budapest Ferencváros-Kőbánya kerületében, Cegléden, Esztergomban, Iglón, Kisbecskereken, Lovrinban, Marosvásárhelyen mind a kettő kerületben, Nagybecskereken, Somorján, Szatmáron, Szolnokon, Újszentannán.⁶⁷ Nagykároly mandátumát a függetlenségi Károlyi István („Pista gróf”) nyerte el. Ugyancsak megszerezte az ellenzék a budapest-terézvárosi kerület mandátumát.⁶⁸ (Itt Apponyi Vázsonyi Vilmos érdekében agitált, aki nem a függetlenségek színeiben indult, de fontosnak tartotta a gróf, hogy Vázsonyi legyőzze a szabadelvű jelöltet. Más kerületekben is előfordult, hogy a gróf nem negyvennyolcas mellett kampányolt, mivel azok nem állítottak minden kerületben jelöltet, hanem más ellenzéki párt jelöltjét támogatta.) Ipolyszalka kerületet is elhozta a függetlenségi jelölt.⁶⁹ Miskolc is fontos volt az ellenzéknek, mert Tisza István e város egyik kerületében is indult. Apponyi és Kossuth együtt kampányoltak itt a függetlenségi jelöltek érdekében és győztek, mind a kettő mandátumot a függetlenségi jelöltek nyerték.⁷⁰

Vesztettek az Apponyi által támogatott jelöltek Budapest-Belvárosban, Budapest-Krisztinavárosban, Békéscsabán, Edelényben, Orcifalván, Pécskán, Temesváron, Zsolnán.⁷¹

A nagy energiával végigvitt korteskedés pozicionális elismerése majdnem azonnal meg is lett, mert más nevekkkel párhuzamosan felmerült, hogy Apponyi lesz a képviselőház következő elnöke. „Házelnöknek gróf Apponyi Albertet, Darányi Ignácot, Gulner Gyulát és Thaly Kálmánt emlegetik, de ez mind korai kombináció.”⁷² A jutalom nem a házelnöki, hanem a vallás- és közoktatásügyi minisztériumi bársonyszék elfoglalása lett, azonban több mint egy esztendővel később.

⁶⁶ Kossuth és Apponyi Cegléden. *Budapesti Hírlap*, 1905. január 25. 6.

⁶⁷ Megválasztott képviselők. *Magyarország*, 1905. január 28. 5. – Megválasztott képviselők. Uo. 1905. január 29. 6. – Választások. Uo. 1905. január 31. 5. – Választási hírek. Uo. 1905. február 8. 4. – Ballagít egyhangulag megválasztották. Uo. 1905. február 15. 4.

⁶⁸ A függetlenségi pártkörben. Uo. 1905. január 28. 1.

⁶⁹ Ipolyszalka. Uo. 1905. január 28. 6.

⁷⁰ Kossuth és Apponyi Miskolczon. Uo. 1905. január 29. 5. – A választások. Uo. 1905. január 2. 6.

⁷¹ Apponyi Zsolnán. *Pesti Napló*, 1905. január 11. 3. – Zsolna. *Magyarország*, 1905. január 28. 6. – Megválasztott képviselők. Uo. 1905. január 31. 8. – Az edelényi választás. Uo. 1905. február 16. 4.

⁷² A függetlenségi pártban. *Pesti Napló*, 1905. január 29. 4.